

ОРШАНСЬКИЙ Леонід
доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах суспільство зіштовхується з новими викликами, пов'язаними зі швидким поширенням цифрових технологій у повсякденному житті. У засобах масової інформації нерідко наголошується на незворотності цих змін, і така думка певною мірою є обґрунтованою. Інтернет, цифрові технології, засоби і ресурси вже міцно інтегрувалися в структуру людського буття. У зв'язку з цим дедалі частіше лунають думки фахівців про те, що сучасна освіта не здатна ефективно функціонувати без широкого застосування цифрових технологій. У науковій доповіді загальним зборам НАПН України «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи» наголошується: «Цифровізація освіти постає імперативом реформування освітньої галузі, головним і першочерговим завданням ефективного розвитку інформаційного суспільства в Україні» [3, с. 2–3].

Фахівці Інституту цифровізації освіти НАПН України виокремлюють три умовні етапи впровадження цифрових технологій у вітчизняну освітню систему: перший етап (із кінця 1980-х до середини 1990-х років) був орієнтований передовсім на підвищення рівня комп'ютерної грамотності, а ключова увага зосереджувалася на створенні комп'ютерних класів у закладах освіти різних рівнів; другий етап (із середини 2000-х років) характеризувався активним упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес; третій, сучасний етап (із середини 2010-х років) пов'язаний з цифровою трансформацією освітньої галузі, що передбачає комплексне використання цифрових технологій, засобів і ресурсів у всіх напрямках освітньої діяльності [1].

Цифрова трансформація освіти – це передовсім перехід від традиційних способів роботи з інформацією до використання цифрових технологій на всіх етапах освітнього процесу: від її збирання й опрацювання до передачі. Вона торкається всіх ключових складників освіти – від результатів і змісту навчання до методів викладання, організації занять і технічного забезпечення. У галузі професійної освіти ці зміни відбуваються у кількох напрямках. Йдеться не лише про появу онлайн-платформ та освітніх сервісів, а й про створення систем для збору й аналізу даних про заклади освіти, розвиток цифрових інструментів для навчально-практичної та наукової роботи, а також про появу в закладах професійної освіти окремих команд або підрозділів, які відповідають за впровадження цифрових рішень і супровід цих процесів.

На думку М. Єршова, завдяки цифровим технологіям професійна освіта стає гнучкішою та зручнішою, адже їх використання полегшує впровадження змішаного й дистанційного навчання, сприяє індивідуалізації навчання, надає

доступ до електронних журналів, розкладів і освітніх ресурсів, а також дає змогу використовувати готові програми онлайн-курсів інших закладів професійної освіти [2]. Цифрові технології також дозволяють збирати й аналізувати дані про навчання, що, своєю чергою, допомагає викладачам краще й адекватніше реагувати на успішність студентів, вчасно помічати труднощі, точніше оцінювати результати освітньої діяльності. У професійній освіті такі дані навіть використовують для прогнозування якості професійної підготовки здобувачів освіти. При цьому цифрові інструменти не замінюють традиційне навчання, а лише доповнюють його, роблячи процес більш зручним й ефективним.

Водночас впровадженню цифрових технологій у професійній освіті заважає низка проблем. З-поміж головних – нерівний доступ до інтернету й технічних засобів навчання, а також недостатньо розвинені цифрові навички педагогічних працівників. Також часто бракує практичних курсів підвищення кваліфікації, у закладах переважають традиційні методи, а зручних цифрових рішень для навчання все ще недостатньо. Окремо можна відзначити обережне ставлення частини викладачів до змін і зростання випадків академічної недоброчесності під час дистанційного навчання. Залишається відчутною цифрова нерівність серед студентів, яка зумовлена обмеженим доступом до цифрових засобів, відсутністю стабільного інтернету та достатніх навичок роботи з цифровими інструментами. Здебільшого частина студентів використовує гаджети для розваг або не може самостійно опанувати необхідні освітні програмні продукти. Тому одного лише забезпечення цифровими засобами недостатньо – важливо навчити студентів ефективно користуватися цифровими технологіями та розкривати для них освітній потенціал цифрових ресурсів.

Суттєвою проблемою також є те, що методологічні засади навчання в цифровому середовищі залишаються недостатньо сформованими. Цифрова дидактика як науково-практичний напрям є відносно новим явищем і перебуває на етапі становлення [5]. Ефективність онлайн-навчання, використання цифрових інструментів, а також вплив цифрових технологій на навчальні результати здобувачів освіти продовжують активно досліджуватися, у зв'язку з чим цифрове навчання донині розглядається як експериментальна практика. У цьому контексті заклики до повної відмови від електронних засобів навчання, обмеження дистанційної освіти чи заборони використання цифрових засобів під час занять можуть свідчити не стільки про об'єктивну турботу про якість професійної освіти, скільки про психологічне неприйняття інноваційних змін.

Застосування цифрових технологій у закладах професійної освіти традиційно розглядалося у трьох основних формах: по-перше, як тренажер для відпрацювання попередньо набутих знань та сформованих умінь і навичок; по-друге, як своєрідний «репетитор», що частково виконує функції викладача; по-третє, як інструмент створення освітнього середовища, в межах якого відбувається взаємодія між викладачем і здобувачами освіти. Перші дві форми переважно були характерні для попередніх етапів розвитку цифрових технологій, оскільки вони здебільшого підсилювали традиційні функції викладача та сприяли пришвидшенню обміну інформацією. У сучасних умовах

дедалі більшої актуальності набуває третій підхід, за якого освітній процес здійснюється в оновленому цифровому середовищі, що змінює характер взаємодії між його учасниками. Таким чином, ставлення до цифрових технологій, засобів і ресурсів досі залишається неоднозначним: вони не завжди однаково ефективно впливають на якість професійної освіти, а складнощі їх упровадження можуть частково зменшувати очікуваний ефект.

Національна програма інформатизації передбачає масштабні цілі та завдання [4], однак не всі заплановані ініціативи вдається реалізувати в повному обсязі. В Україні процес цифровізації освіти загалом розвивається динамічно, проте ставлення до цифрових форматів навчання залишається неоднозначним і нерідко стає предметом дискусій. У цьому контексті актуалізується питання подальшого функціонування системи професійної освіти після завершення російсько-української війни.

Експертне середовище пропонує декілька можливих сценаріїв її розвитку: по-перше, дистанційне навчання може стати домінуючою формою освітнього процесу; по-друге, воно використовуватиметься переважно як інструмент у надзвичайних ситуаціях, тоді як у звичайних умовах пріоритет надаватиметься традиційному навчанню; по-третє, найбільш імовірним розглядається змішаний формат, що поєднує елементи очного та дистанційного навчання [2]. Натомість звернення до позицій викладачів закладів професійної освіти свідчить про переважання думки, згідно з якою цифрові форми навчання не здатні повністю замінити традиційний освітній процес. Певна частина студентів сприймають дистанційне навчання радше як період умовних «канікул», тоді як більшість висловлює бажання повернутися до звичного формату навчання.

Підсумовуючи, можна зазначити, що наразі відсутні однозначні прогнози щодо подальшого розвитку цифровізації системи професійної освіти. Водночас очевидно, що розширення цифрових форм навчання не слід розглядати як хибний напрям. Навіть як допоміжний інструмент або додаткове джерело знань дистанційне навчання, за умови належного підбору навчальних матеріалів відповідно до цілей і завдань освітнього курсу та підвищення рівня цифрової компетентності педагогів і здобувачів освіти, може позитивно впливати на результати навчання. Відносно повільне впровадження цифрових технологій на рівні системних змін значною мірою пояснюється тим, що такі процеси потребують переосмислення змісту професійної освіти, методик викладання та організаційних форм навчання. Подібні перетворення передбачають суттєве оновлення або розширення традиційної моделі функціонування закладів професійної освіти, що дає підстави розглядати їх як комплексні трансформаційні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика. Київ: Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2020. [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36)
2. Єршов М. О. Цифровізація професійної та фахової передвищої освіти України: проблеми і перспективи. *Професійна педагогіка*. 2019. № 2. С. 25–33. <https://jrnls.ivet.edu.ua/1/uk/article/view/317/261>

3. Кремень В.Г., Биков В.Ю., Ляшенко О.І., Литвинова С.Г., Луговий В.І., Мальований Ю.І., Пінчук О.П., Топузов О.М. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: наукова доповідь загальним зборам НАПН України (Київ, 18–19 листопада 2022 р.). 2022. № 4(2), С. 1–49. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>

4. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>

5. Kovalchuk V.I., Maslich S.V., Movchan L.H., Digitalization of vocational education under crisis conditions. *Educational Technology Quarterly*. 2023. № 1. С. 1–17. <https://doi.org/10.55056/etq.49>

ОРШАНСЬКИЙ Назар

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасній системі освіти особлива увага приділяється формуванню ціннісних орієнтацій учнів, що є невід’ємною складовою розвитку всебічно розвиненої особистості. Уроки технологій відіграють провідну роль у цьому процесі, адже поєднують практичну діяльність із засвоєнням теоретичних знань, сприяючи формуванню не лише професійних, а й морально-ціннісних якостей учнів [1]. Технологічна освіта дозволяє школярам усвідомлювати значення праці, розвивати творчі здібності, критичне мислення та соціальну відповідальність, що визначає необхідність створення спеціальних педагогічних умов для реалізації цих завдань.

Однією з основних умов формування ціннісних орієнтацій є *створення сприятливого освітнього середовища*, яке стимулює активність учнів та підвищує їхню зацікавленість у навчальному процесі. Під цим розуміють не лише належне матеріальне оснащення шкільної майстерні сучасними інструментами, обладнанням, навчальними моделями та цифровими засобами, а й психологічний клімат, який забезпечує комфортну та безпечну взаємодію. У такому середовищі учні відчувають впевненість у власних здібностях, мають можливість вільно висловлювати власні ідеї, ставити запитання, обговорювати різні підходи до виконання завдань та здійснювати творчий пошук. Крім того, сприятливе освітнє середовище передбачає підтримку взаємоповаги, колективної роботи та індивідуального підходу до кожного школяра, що дозволяє розвивати соціальні компетентності та формує позитивне ставлення до навчання та практичної діяльності [2].

Не менш значущою педагогічною умовою є *використання інтегрованих підходів у навчанні*, що сприяє формуванню цілісного світогляду учнів та розвитку міжпредметних компетентностей [3]. Уроки технологій мають природний зв’язок із іншими навчальними дисциплінами, такими як математика,